

Japane propagandafilms van het Nederlands Audiovisueel Archief

Deel 1: filmjournaals (1942-1945)

Fleuris Groenendijk

NAA-werkuitgave no.17

**Nederlands Audiovisueel Archief Amsterdam
Zeeburgerkade 8, 1019 HA Amsterdam
tel. (020) 665 29 66 / fax. (020) 665 90 86**

© NAA - 1998

INHOUDSOPGAVE

Verantwoording	I
De Japanse filmjournals van het NAA	III
Lijst van gebruikte afkortingen	IX
Lijst van gebruikte bronnen	X
Archiefnummers NAA-Den Haag	XIII

Filmbeschrijvingen

1. [NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS], [aflevering 89]
 2. NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS, aflevering 250
 3. [DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS], [aflevering 16-B, 56 en 61]
 4. [DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS], [aflevering 16-B]
 5. DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS, aflevering 19
 6. DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS, aflevering 31
 7. [DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS], [aflevering 38?]
 8. DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS, aflevering 45
 9. [DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS], [aflevering 47?]
 10. [DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS], [aflevering 50]
 11. DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS, aflevering 56
 12. [DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS], [aflevering 61]
 13. DJAWA BAHAROE, aflevering 2
 14. DJAWA BAHAROE, aflevering 4
 15. DJAWA BAHAROE, aflevering 6
 16. DJAWA BAHAROE, aflevering 7
 17. BERITA FILM DI DJAWA, aflevering 2
 18. BERITA FILM DI DJAWA, aflevering 5
 19. BERITA FILM DI DJAWA, aflevering 6
 20. BERITA FILM DI DJAWA, aflevering 7
 21. BERITA FILM DI DJAWA, aflevering 14
 22. BERITA FILM DI DJAWA, aflevering 15
 23. BERITA FILM DI DJAWA, aflevering 18
 24. NAMPÔ-HÔDÔ, aflevering 7
 25. NAMPÔ-HÔDÔ, aflevering 20
 26. NAMPÔ-HÔDÔ, extra
 27. NAMPÔ-HÔDÔ, aflevering 26
 28. NAMPÔ-HÔDÔ, aflevering 37
 29. NAMPÔ-HÔDÔ, aflevering 38
 30. NAMPÔ-HÔDÔ, aflevering 43
 31. NAMPÔ-HÔDÔ, aflevering 43 extra
- Chronologie van verfilmde gebeurtenissen
Trefwoordenregister locaties
Trefwoordenregister personen en instellingen
Trefwoordenregister onderwerpen

VERANTWOORDING

Het Nederlands Audiovisueel Archief (NAA) bezit een omvangrijke collectie Japanse propagandafilms uit de tijd van de Pacific-oorlog, van 8 december 1941 tot en met 15 augustus 1945. Deze films zijn uit het voormalige Nederlands-Indië (voortaan: Indonesië) afkomstig, waar zij tijdens de Japanse bezetting, van 8 maart 1942 tot en met 15 augustus 1945, door de Sendenbu, de propaganda-afdeling van het Japanse militaire bestuur op Java, gebruikt zijn om onder de lokale bevolking filmpropaganda te voeren. Kort na de Japanse capitulatie van 15 augustus 1945 is een groot aantal van deze Japanse propagandafilms door de terugkerende Nederlandse autoriteiten in Indonesië geconfisqueerd en naar Nederland verscheept. Zo kwam het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD) in Amsterdam kort na de oorlog in het bezit van een partij van bijna 900 filmrollen van Japanse makelij waarvan het restant later werd overgedragen aan het Nederlands Filmmuseum (NFM) in Amsterdam en aan het Filmarchief van de Rijksvoorlichtingsdienst in Den Haag, nu NAA-Den Haag, dat ook van derden als de Marinestaf in Den Haag dergelijk filmmateriaal verwierf.

In de loop der jaren is een aanzienlijk aantal van deze vergankelijke nitraatfilms verloren gegaan, maar een honderdtal Japanse propagandafilms is geheel of gedeeltelijk bij het NFM en bij NAA-Den Haag bewaard gebleven, terwijl ook de Marinestaf nog enig Japans filmmateriaal uit de tijd van de Pacific-oorlog bezit. In deze drie archieven zijn voornamelijk (delen van) non-fictiefilms bewaard gebleven, zoals filmjournaal-afleveringen, documentaires, 'clips', instructiefilms, voorlichtingsfilms, wervingsfilms, etcetera, maar ook (delen van) een aantal speelfilms evenals een enkele tekenfilm. Al deze films zijn tijdens de Pacific-oorlog door Japanse productiemaatschappijen geproduceerd, zowel in Japan zelf als in Indonesië waar zij tijdens de bezetting filialen hebben geopend. Een deel van deze films is in de Japanse taal. Het betreft vooral films die in Japan zijn geproduceerd en door de Sendenbu naar Java geïmporteerd werden om aldaar vertoond te worden. Indonesisch of Japans en Indonesisch is de taal van een ander deel van de films. Het betreft vooral films die tijdens de Japanse bezetting in Indonesië zelf zijn geproduceerd door lokale Japanse productiemaatschappijen.

De Japanse propagandafilms uit de tijd van de Pacific-oorlog die in de Nederlandse filmarchieven bewaard worden, zijn vrijwel zonder uitzondering uniek. Alleen van enkele films die in Japan zelf geproduceerd zijn, bezitten buitenlandse filmarchieven andere exemplaren. Deze bijzondere filmcollectie is tot op heden onvoldoende ontsloten. In het kader van het onderzoeksproject 'Japanese filmpropaganda in Indonesia during the Pacific War' dat een onderdeel van het Historical Research Program "Japan and the Netherlands" is, zal het NAA evenwel alle Japanse propagandafilms uit de tijd van de Pacific-oorlog die zich in de Nederlandse filmarchieven bevinden lokaliseren en ontsluiten. De onderhavige inventaris, waarin de Japanse filmjournaals die in het bezit zijn van het NAA, beschreven worden, is het eerste resultaat van dit project. In een volgende werkgave zullen de overige Japanse non-fictiefilms die in het bezit zijn van het NAA, aan bod komen. Uiteindelijk zullen in een Engelstalige filmografie alle Japanse propagandafilms uit de tijd van de Pacific-oorlog die zich in de Nederlandse filmarchieven bevinden beschreven worden, zodat onderzoekers en programmamakers in binnen- en buitenland

van deze unieke collectie kennis kunnen nemen.

Deze werkuitgave opent met een inleiding waarin algemene informatie over de Japanse filmjournals van het NAA gegeven wordt. Vervolgens worden deze filmjournal-afleveringen volgens een vaste systematiek afzonderlijk beschreven. Ten behoeve van deze NAA-werkuitgave zijn alle bewaarde films van een apart nummer voorzien. Eerst wordt de standaardtitel van het betreffende filmjournal gegeven, eventueel aangevuld met een toelichting. Vervolgens komt de overleverings- en archiveringsgeschiedenis van het bewaarde exemplaar aan bod. Hierna volgt informatie over de wijze waarop het journal destijds in roulatie is gebracht - informatie die vaak een sleutel vormt tot de datering van de getoonde gebeurtenissen. Tot slot volgt de feitelijke beschrijving aan de hand van formele (begin-, tussen- en eindtitels) en inhoudelijke kenmerken. Achter personen of instellingen waarvan het onmogelijk bleek om ze positief te identificeren, is een [?] geplaatst. De term [geluidsopnamen] verwijst naar geluidsregistraties die tijdens de betreffende gebeurtenis 'live' zijn opgenomen. Voor uitleg van in de beschrijvingen gebruikte Indonesische (bijv. Bekerdja) of Japanse begrippen (bijv. Banzai) wordt verwezen naar de trefwoordenregisters.

Om verfilmde gebeurtenissen die raakvlakken hebben met elkaar in verband te kunnen brengen, zijn aan de individuele filmbeschrijvingen trefwoorden toegekend. Deze betreffen: de *locatie* waar deze gebeurtenis plaatsvond, de *personen en instellingen* die in de filmopnamen van deze gebeurtenis herkenbaar in beeld komen, alsmede de *onderwerpen* die verfilmd zijn. In de drie registers worden in alfabetische volgorde alle trefwoorden opgesomd, gevolgd door de nummers van de filmjournal-reportages waaraan dit trefwoord is toegekend. Deze registers worden voorafgegaan door een chronologie van alle gebeurtenissen, eveneens met verwijzing naar het nummer van de betreffende filmjournal-reportage.

Mede namens het NAA wil ik dank zeggen voor de financiële middelen die het Historical Research Program "Japan and the Netherlands" voor het onderzoeksproject 'Japanese filmpropaganda in Indonesia during the Pacific War' beschikbaar heeft gesteld. Verder gaat mijn persoonlijke dank uit naar alle collega's van het NAA en naar alle medewerkers van het Koninklijk Instituut voor de Tropen in Amsterdam, de Marinestaf, het NFM en het RIOD die mij tijdens dit onderzoeksproject geholpen hebben. In het bijzonder wil ik dr. E. Touwen-Bouwsma (RIOD) danken die dit project van aanvang af gestimuleerd en begeleid heeft. Een bijzonder woord van dank gaat verder uit naar L. Hazewinkel-Tio die mij tijdens dit project onvermoeibaar geassisteerd heeft en liet delen in haar grote kennis van de Indonesische taal en cultuur. Uiteraard ben ik verantwoordelijk voor alle feilen en gebreken die deze inventaris mag vertonen.

Fleuris Groenendijk
Amsterdam, maart 1998

DE JAPANESE FILMJOURNAALS VAN HET NAA

In de jaren 1940-1945 werden in Japan veel filmjournaals geproduceerd en vertoond. De Japanse regering had dan ook in 1939 verordend dat bij iedere bioscoopvoorstelling een aflevering van een filmjournaal of een 'bunka eiga' (Japans: 'cultuurfilm'), een nationalistische documentaire, vertoond moest worden om het moreel van de bevolking te sterken. Dergelijke propagandistische non-fictie films werden tijdens de Pacific-oorlog ook in door Japan overheerste gebieden vertoond, waaronder Indonesië.¹ In dat land vertoonde de Japanse bezetter vanaf de zomer of herfst van 1942 tot waarschijnlijk kort vóór de capitulatie op 15 augustus 1945 onder meer propagandistische filmjournaals aan de lokale bevolking. De Indonesiërs kregen afleveringen van het filmjournaal DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS (Japans/Engels: GROOT-OOST-AZIË NIEUWS) te zien dat in Japan werd geproduceerd, alsmede afleveringen van filmjournaals die waarschijnlijk vanaf de herfst van 1942 door lokale Japanse productiemaatschappijen in Indonesië zelf werden geproduceerd, te weten DJAWA BAHAROE (Indonesisch: NIEUW JAVA), BERITA FILM DI DJAWA (Indonesisch: FILMJOURNAAL VAN JAVA) en NAMPÔ HÔDÔ (Japans: ZUIDELIJKE GEBIEDEN FILMJOURNAAL).

Van deze vier filmjournaals bezit NAA-Den Haag bijna dertig afleveringen. Zij lijken in meerderheid compleet te zijn, maar een aantal afleveringen is beschadigd - vooral begin- en/of eindtitels ontbreken deels of geheel - terwijl van één aflevering slechts enkele reportages bewaard zijn gebleven.² Naast afleveringen van deze vier filmjournaals die tijdens de Japanse tijd in Indonesië werden vertoond, bezit NAA-Den Haag ook een losse reportage die uit een aflevering van NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS (Japans/Engels: NIPPON NIEUWS) afkomstig is, alsmede een volledige aflevering van dit filmjournaal dat in de jaren 1940-1945 in Japan werd geproduceerd en vertoond. Zonder uitzondering bestaan deze filmjournaal-afleveringen uit slechts één filmrol waardoor zij een maximale speelduur van zo'n 13 minuten hebben.

In deze inleiding worden de filmjournaals die in Japan geproduceerd zijn, de zogenaamde 'Japanse' filmjournaals (NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS en DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS), onderscheiden van de filmjournaals die in Indonesië zelf geproduceerd zijn, de zogenaamde 'Indonesische' filmjournaals (DJAWA BAHAROE, BERITA FILM DI DJAWA en NAMPÔ HÔDÔ). Deze tweedeling naar land van herkomst is evenwel grotendeels kunstmatig, want de 'Japanse' en de 'Indonesische' filmjournaals vertonen naar vorm en inhoud veel overeenkomsten. Een eerste verklaring hiervoor is dat de makers van de 'Japanse' en de 'Indonesische' filmjournaals materiaal uitwisselden. In een aantal afleveringen van de 'Japanse' filmjournaals zijn reportages over het bezette Indonesië opgenomen waarvan de filmbeelden vrijwel zeker door de lokale Japanse productiemaatschappijen geleverd zijn die onder meer voornoemde 'Indonesische' filmjournaals uitbrachten.³ Daarentegen zijn vooral in de jaren 1942 en 1943 in afleveringen van 'Indonesische' filmjournaals reportages over gebeurtenissen die zich buiten de Indonesische archipel afspeelden opgenomen die veelal uit het 'Japanse' filmjournaal NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS afkomstig zijn.⁴ Bovendien moet eraan gedacht worden dat de 'Indonesische' filmjournaals BERITA FILM DI DJAWA en NAMPÔ HÔDÔ door een in Djakarta gevestigd filiaal van de Japanse productiemaatschappij Nippon Eiga Sha (Japans: Nippon Filmmaatschappij) werden geproduceerd, terwijl het in Tokio gevestigde moederbedrijf van deze productiemaatschappij de 'Japanse' filmjournaals

NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS en DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS uitbracht.

Tijdens de Pacific-oorlog werden in Japan uitsluitend door Nippon Eiga Sha filmjournaals geproduceerd.⁵ Deze productiemaatschappij was in april 1940 uit een fusie van alle bestaande filmjournaal-producenten van Japan ontstaan.⁶ Volgens de Japanse propaganda berichtten de filmjournaals van Nippon Eiga Sha, toen de grootste filmproducent van het land, over 'the activities of the servicemen on the firing front, () the construction going on everywhere within the Greater East Asia Co-prosperity Sphere', alsmede van 'the reassuring wartime livelihood of the people at home'. Dit alles zou 'without any distortion or exaggeration' gebeuren, hetgeen in schril contrast zou staan met 'the vicious manner in which Britain and the United States utilized photoplays in the past to spread propaganda and to further their intrigues in the world which, to a great extent, was being drawn under their hegemony.'⁷ Voor vertoning in Japan bracht Nippon Eiga Sha vanaf 11 juni 1940 het filmjournaal NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS uit.⁸ Wekelijks verscheen een nieuwe aflevering. Tot 31 december 1945 beleefde dit journaal 264 afleveringen, waarvan er 254 vóór de Japanse capitulatie van 15 augustus 1945 werden uitgebracht.

Tijdens de Japanse bezetting werden afleveringen van NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS vanuit Tokio naar Indonesië gezonden. Zij werden in Indonesië echter niet integraal en in hun oorspronkelijke vorm vertoond. Wel werden losse NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS-reportages die over gebeurtenissen handelden die zich buiten de Indonesische archipel afspeelden, in bewerkte vorm in afleveringen van de 'Indonesische' filmjournaals opgenomen.⁹ Daartoe voorzagen de producenten de reportages van Indonesisch commentaar en dito titels. Eén aflevering van DJAWA BAHAROE (film 15) bestaat zelfs geheel uit reportages die eerder in NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS waren verschenen. Naast deze bewerkte 'Japanse' reportages die in 'Indonesische' filmjournaals zijn opgenomen, bezit het NAA-Den Haag een filmrol met een onbewerkte NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS-reportage die uit aflevering 89 (film 1) afkomstig is, alsmede een integraal exemplaar van aflevering 250 van dit filmjournaal (film 2). Vermoedelijk is deze aflevering, die op 24 april 1945 in Japan werd uitgebracht, één van de laatste, zo niet de laatste, die in Indonesië ontvangen werd. Ze is klaarblijkelijk niet meer gebruikt voor het samenstellen van een 'Indonesisch' filmjournaal.

NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS-reportages werden veelal ongewijzigd in afleveringen van 'Indonesische' filmjournaals opgenomen. Daarentegen werden in NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS - voor zover nagegaan kon worden - geen reportages over het bezette Indonesië opgenomen die al eerder in een 'Indonesisch' filmjournaal waren verschenen. Waarschijnlijk kregen de makers van NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS in Tokio geen kant en klare reportages uit Indonesië aangeleverd, maar ruwe filmbeelden waaruit zij zelf reportages samenstelden. Zo is een reportage over de viering van de stichting van Groot-Oost-Azië op Java op 8 december 1942 die in NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS verscheen niet identiek aan de reportage over deze gebeurtenis die eerder in DJAWA BAHAROE verschenen was.¹⁰ De reportage in het 'Japanse' journaal bestaat deels uit filmopnamen die ook in deze DJAWA BAHAROE-reportage voorkomen, maar deels ook uit andere opnamen. Hetzelfde geldt voor de reportage over de tewaterlating van een schip in Soerabaja die achtereenvolgens in BERITA FILM DI DJAWA en NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS verschenen zijn, alsmede voor de reportages over de receptie van de Koiso-verklaring in Indonesië die achtereenvolgens in NAMPÔ HÔDÔ en NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS opgenomen zijn.¹¹

Tijdens de Pacific-oorlog stelde de Japanse productiemaatschappij Nippon Eiga Sha ook een aantal filmjournaals samen die in de door Japan overheerste delen van Oost- en Zuid-Oost-Azië

vertoond werden, waaronder DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS. Dit filmjournaal, dat volgens zijn maker 'fully [reported] the movements and actions of one billion Asiatics fighting to crush America and Britain and [played] the vital role of blasting the enemy's vicious propaganda'¹², werd aan de lokale bevolking van Burma, Maleisië (inclusief Singapore) en Indonesië vertoond. In Japan werd voor elk van deze drie landen een speciale editie samengesteld met commentaar en titels in de landstaal. Zo werd dit filmjournaal in Maleisië onder de titel CHABAR DAI TÔA uitgebracht en in Indonesië onder de titel KHABAR DAI TÔA. De Sendenbu (Japans: Propagandadienst) op Java betrok DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS uit Japan.¹³ Van dit filmjournaal, dat waarschijnlijk op Java, Soematra en Celebes vertoond werd, bezit NAA-Den Haag negen afleveringen geheel of gedeeltelijk, waarvan er één in zijn huidige conditie niet meer vertoonbaar is. Onder deze negen afleveringen bevinden zich zeker twee afleveringen van KHABAR DAI TÔA (films 8 en 11), en waarschijnlijk zeker drie van CHABAR DAI TÔA (films 5, 6 en 9). Dat laatste is opmerkelijk, want CHABAR DAI TÔA werd voor vertoning in Maleisië samengesteld, maar is blijkbaar ook in Indonesië vertoond. Vanwege de verwantschap tussen het Maleis en het Indonesisch hoefde dat wat taal betreft geen grote problemen op te leveren.

De negen afleveringen van DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS bevatten reportages over nieuwswaardige gebeurtenissen die plaatsvonden in gebieden die tijdens de Pacific-oorlog tot Dai Tôa (Japans: 'Groot-Oost-Azië') behoorden, te weten: Japan, het door Japan bezette deel van China, Birma, de Filippijnen, Indonesië (Java, Celebes en Soematra), Maleisië (Singapore), en Thailand. Verder bevatten deze afleveringen reportages over gevechtshandelingen van de Japanse land-, lucht- en zeestrijdkrachten. Aan veel gebeurtenissen waarover DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS berichtte, werden ook in NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS reportages gewijd. In de meeste gevallen zijn zij identiek waar het de vertoonde filmbeelden betreft, maar in aantal gevallen is voor deze reportages (deels) ander filmmateriaal gebruikt. Dit is onder meer het geval met reportages die verslag doen van twee gebeurtenissen die in Indonesië plaatsvonden.¹⁴

Tijdens de Japanse bezetting werden in Indonesië niet alleen filmjournaals vertoond die uit Japan werden geïmporteerd. Mogelijk al in juli of augustus 1942, maar zeker vanaf de herfst van 1942 kregen de Indonesiërs ook filmjournaals te zien die door lokale Japanse productiemaatschappijen in Indonesië zelf waren geproduceerd. Met een zekere regelmaat, waarschijnlijk eerst maandelijks en dan vanaf mei 1943 in de regel tweewekelijks, werden afleveringen van drie opeenvolgende 'Indonesische' filmjournaals uitgebracht, te weten: DJAWA BAHAROE, BERITA FILM DI DJAWA en NAMPÔ HÔDÔ. NAA-Den Haag bezit 19 van de in totaal ruim 70 afleveringen die van deze drie filmjournaals in de jaren 1942-1945 geproduceerd zijn.

DJAWA BAHAROE was het eerste filmjournaal dat tijdens de Japanse bezetting in Indonesië werd uitgebracht. Het werd door de Japanse filmmaatschappij Djawa Eiga Kôsha (Japans: 'Java Film Corporatie') geproduceerd die vermoedelijk in september 1942 door de Sendenbu op Java was opgericht.¹⁵ Waarschijnlijk verscheen er maandelijks een nieuwe aflevering van DJAWA BAHAROE dat in totaal vermoedelijk acht afleveringen beleefde. NAA-Den Haag bezit de afleveringen 2, 4, 6 en 7 van dit filmjournaal die nagenoeg compleet lijken te zijn. DJAWA BAHAROE was voor een louter Indonesisch publiek bedoeld: in deze vier afleveringen wordt uitsluitend in het Indonesisch commentaar geleverd. Zoals de titel van dit filmjournaal en de naam van zijn producent al doen vermoeden, wordt in deze vier afleveringen wat de berichtgeving over Indonesië betreft uitsluitend verslag gedaan van recente gebeurtenissen die zich op het eiland Java afspeelden. Het is denkbaar dat dit filmjournaal alleen op Java vertoond werd. Naast Javaans

nieuws bevatten deze vier afleveringen ook reportages over gevechtshandelingen van de Japanse strijdkrachten in de Stille Oceaan, alsmede reportages over gebeurtenissen die zich in Japan afspeelden, in het bijzonder in Tokio. De afleveringen 2, 4 en 7 sluiten met dergelijke reportages af die zonder uitzondering uit Japan afkomstig geweest zullen zijn en in enkele gevallen nogal gedateerd zijn of gedateerd aandoen.¹⁶ Aflevering 6 bestaat geheel uit reportages die over meer recente gebeurtenissen in Tokio berichten.

De verschijningsdatum van deze vier afleveringen is niet bekend, maar kan bij benadering gereconstrueerd worden. Uitgaande van de meest recente gedateerde of dateerbare gebeurtenis die in deze afleveringen verfilmd is, kan afgeleid worden dat aflevering 2 van DJAWA BAHAROE na 14 oktober 1942 verschenen moet zijn, aflevering 4 na 8 december 1942 en aflevering 7 na vermoedelijk 8 maart 1943.¹⁷ Daar DJAWA BAHAROE maandelijks verschenen zou zijn, kan op grond van deze data afgeleid worden dat aflevering 2 van dit filmjournaal vermoedelijk in de loop van oktober 1942 werd uitgebracht, aflevering 4 in de loop van december 1942 en aflevering 7 in de loop van maart 1943. Aflevering 6 van dit filmjournaal zou dan in februari 1943 in roulatie zijn gebracht.¹⁸ Deze aflevering bestaat uit drie NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS-reportages die op 10 en 24 december 1942 in Japan werden uitgebracht en waarschijnlijk begin 1943 voor vertoning in Indonesië bewerkt zijn, want in het Indonesische commentaar bij de tweede reportage van deze aflevering, die over een gebeurtenis bericht die begin december 1942 plaatsvond, wordt gesproken over 'begin december vorig jaar'.¹⁹ Indien DJAWA BAHAROE daadwerkelijk acht afleveringen beleefd heeft, volgt uit deze reconstructie dat de achtste en laatste aflevering van dit filmjournaal in de loop van april 1943 verschenen moet zijn.

In het kader een reorganisatie werd de productiemaatschappij Djawa Eiga Kôsha op 1 april 1943 door Nippon Eigasja Djawa (Japans: Nippon Filmmaatschappij Java) opgevolgd.²⁰ Dit te Djakarta gevestigde filiaal van Nippon Eiga Sha, de grote producent van filmjournaals in Japan, bracht ter vervanging van DJAWA BAHAROE een nieuw 'Indonesisch' filmjournaal uit dat BERITA FILM DI DJAWA getiteld was en waarvan in totaal 19 afleveringen zouden verschijnen. De eerste aflevering, die voor zover bekend niet bewaard is gebleven, werd op 29 april 1943, de verjaardag van de Japanse keizer, uitgebracht. Verscheen van DJAWA BAHAROE waarschijnlijk eens per maand een nieuwe aflevering, van BERITA FILM DI DJAWA werden gewoonlijk twee afleveringen per maand uitgebracht, terwijl in juli en november 1943 zelfs drie afleveringen van dit filmjournaal verschenen. De laatste aflevering, die voor zover bekend niet bewaard is gebleven, werd in de loop van december 1943 uitgebracht. NAA-Den Haag bezit van dit filmjournaal in totaal zeven afleveringen, te weten de afleveringen 2, 5, 6, 7, 14, 15 en 18 die nagenoeg compleet zijn.

BERITA FILM DI DJAWA werd in december 1943 opgevolgd door NAMPÔ HÔDÔ dat door Nippon Eigasha Djakarta (Japans: Nippon Filmmaatschappij Djakarta) geproduceerd werd. Deze productiemaatschappij is vrijwel zeker identiek aan Nippon Eigasja Djawa. Van dit filmjournaal, dat in de regel tweemaal, maar soms ook driemaal per maand verscheen, werden tot medio augustus 1945 vermoedelijk zo'n 45 afleveringen geproduceerd. De laatste afleveringen (films 30 en 31) die vermoedelijk in augustus 1945 werden geproduceerd, zijn vanwege de Japanse capitulatie waarschijnlijk niet meer in roulatie gebracht. NAA-Den Haag bezit van dit filmjournaal in totaal acht afleveringen, te weten afleveringen 7, 20, 'extra', 26, 37, 38, 43 en 43 extra, die nagenoeg compleet zijn.

Was DJAWA BAHAROE een louter Indonesisch filmjournaal, BERITA FILM DI DJAWA en NAMPÔ HÔDÔ waren overwegend tweetalig: in deze filmjournaals werd meestal eerst in het

Indonesisch en dan in het Japans commentaar geleverd, zodat ook Japanners en Japanstaligen van deze filmjournals kennis konden nemen. Deze twee filmjournals berichtten vooral over gebeurtenissen die in de Indonesische archipel plaatsvonden, in het bijzonder op Java maar ook op andere eilanden, maar telden ook enkele reportages over gebeurtenissen die zich elders in 'Groot-Oost-Azië' afspeelden.

noten

- 1.. Voor de Japanse filmpropaganda in Indonesië tijdens de Pacific-oorlog, zie vooral: J.L. Anderson, D. Richie, *The Japanese film: art and industry*, (Rutland Vermont etcetera, 1959), p. 149-158, aldaar p.157; G. Daniels, 'Japan and Indonesia, 1940-46: film evidence and propaganda', in: I. Nish (editor), *Indonesian experience: the role of Japan and Britain, 1943-1948*, (London, 1979), p.53-72; F. Nieuwenhof, 'Japanese film propaganda in World War II: Indonesia and Australia', in: *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 4 (1984), p.161-177; A. Kurasa-wa, 'Propaganda media on Java under the Japanese, 1942-1945', in: *Indonesia*, 44 (1987), p.59-116; en: A. Kurasawa, 'Films as propaganda media on Java under the Japanese, 1942-45', in: G. K. Goodman (ed.), *Japanese cultural policies in Southeast Asia during World War 2*, (Basingstoke etc., 1991), p.36-92.
- 2.. Zie: film 4.
- 3.. Zie: reportages 4-B, 6-A, 9-D, 11-D, 12-A, 14-A, 18-B en 26-B.
- 4.. Zie: reportages 13-E, 15-A, 15-B, 15-C, 16-G, 18-D en 23-A. Voor andere reportages uit 'Indonesische' filmjournals waarvan de filmbeelden vermoedelijk deels of geheel uit Japan afkomstig zijn, zie: reportage 14-B, 14-C, 17-A, 17-B, 20-C, 23-C en 29-A.
- 5.. De naam van deze productiemaatschappij wordt ook wel als Nippon Eigasha, Nippon Eiga Sja en Nippon Eigasja getranscribeerd.
- 6.. Voor de vervaardiging en distributie van filmjournals door Nippon Eiga Sha tijdens de Pacific-oorlog, zie: *Sakura*, 4 (1942), nr.10 (oktober 1942?), p.22-25: 'How newsreels are made'; *Taijo*, 3 (1944), nr.5 (15-5-1944), p.27: 'Prodoeksi pilem warna-warta'; J.L. Anderson e.a., *The Japanese film*, p.146-147; en: A. Kurasawa, 'Films as propaganda media on Java under the Japanese, 1942-45', p.79. Zie ook de advertenties van Nippon Eiga Sha voor haar filmjournals in: *Taijo*, 3 (1944), nr.2 (15-2-1944), p.2; en: *Hikari*, nr.16 (15-5-1944), p.3.
- 7.. Zie: *Sakura*, 4 (1942), nr.10 (oktober 1942?), p.22-25, aldaar p.23.
- 8.. Het archief van NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS is sinds 1978 in bezit van de Japanse omroepmaatschappij NHK. Dit archief, dat zich in Tokio bevindt, is vrijwel compleet, slechts enkele afleveringen van dit filmjournal ontbreken, zie: NHK/201: NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS, nos.1-264. Voor Engelstalige catalogi van dit archief, zie: NHK-International, *Nippon News: the record of World War II*, (Tokio, z.j.); en: NHK-International, *Nippon News: geographically categorized subject index*, (Tokio, z.j.) Voor een Japanstalige catalogus van dit archief die rijk met stills van de meeste, maar niet alle reportages van de bewaard gebleven afleveringen van dit filmjournal geïllustreerd is, zie: Mainichi Shinbunsha, *Nippon Nyûsu Eigashi: Kaisen Zenya kara Shûsen Chokugo made (Bessatsu Ichi oku nin no Shôwa-shi)*, (Tokio, 1980²).
- 9.. Zie: reportages 13-E, 15-A, 15-B, 15-C, 16-G, 18-D en 23-A.
- 10.. Zie: reportage 14-A.
- 11.. Zie respectievelijk: reportage 18-B en 26-B.
- 12.. Zie de advertentie van Nippon Eiga Sha voor haar filmjournals in: *Taijo*, 3 (1944), nr.2 (15-2-1944), p.2.

- 13.. Zie: RIOD/IC/016886-016891, aldaar 016888. Een samenvatting van dit document is in Nederlandse vertaling gepubliceerd in: I.J. Brugmans, H.J. de Graaf, A.H. Joustra, A.G. Vromans (samenst.), *Nederlandsch-Indië onder Japanse bezetting : gegevens en documenten over de jaren 1942-1945*, (Franeker, 1960²), p.194-195, aldaar p.195.
- 14.. Zie: reportages 6-A en 12-A. Zie ook: reportage 4-B.
- 15.. Zie: J.L. Anderson e.a., *The Japanese film*, p.157; A. Kurasawa, 'Propaganda media on Java under the Japanese, 1942-1945', p.68, 72 en 73; en: A. Kurasawa, 'Films as propaganda media on Java under the Japanese, 1942-45', p.46, 50 en 52. Kurasawa noemt niet alleen september, maar ook oktober als de maand waarin Djawa Eiga Kôsha werd opgericht. Het is evenwel minder waarschijnlijk dat deze maatschappij in oktober 1942 werd opgericht, daar de eerste aflevering van DJAWA BAHAROE vermoedelijk in september 1942 werd uitgebracht en de tweede aflevering waarschijnlijk in oktober 1942, zoals nog beschreven zal worden.
- 16.. Zie: reportages 13-E, 14-B, 14-C en 16-G.
- 17.. Zie respectievelijk: reportage 13-B, 14-A en 16-D.
- 18.. Zie ook: A. Kurasawa, 'Propaganda media on Java under the Japanese, 1942-1945', p.106; en: A. Kurasawa, 'Films as propaganda media on Java under the Japanese, 1942-45', p.86, die de afleveringen 2, 4, 6 en 7 van DJAWA BAHAROE respectievelijk 'October? 1942', 'December? 1942', 'February? 1943' en 'March? 1943' dateert.
- 19.. Zie: reportages 15-A, 15-B, citaat aldaar, en 15-C.
- 20.. Zie: RIOD/IC/032781, 1943, p. 4: 1 april 1943; A. Kurasawa, 'Propaganda media on Java under the Japanese, 1942-1945', p.38 en 46; en: A. Kurasawa, 'Films as propaganda media on Java under the Japanese, 1942-45', p.60 en 68.

LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN

In de lopende tekst en de voetnoten van deze inventaris worden de volgende afkortingen gebruikt:

NAA-Amsterdam = Nederlands Audiovisueel Archief-Amsterdam

NAA-Den Haag = Nederlands Audiovisueel Archief-Den Haag

NFM = Nederlands Filmmuseum, Amsterdam

NHK = Nippon Hôshô Kyôkai, Tokio

RIOD = Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam

RIOD/IC = Indische Collectie van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

RIOD/IC-FA = Filmarchief van de Indische Collectie van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

RVD-FA = Filmarchief van de Rijksvoorlichtingsdienst, Den Haag (nu: NAA-Den Haag)

LIJST VAN GEBRUIKTE BRONNEN

Voor het samenstellen van deze inventaris zijn de volgende gepubliceerde en ongepubliceerde bronnen gebruikt:

monografieën en catalogi

J.L. Anderson, D. Richie, *The Japanese film: art and industry*, (Rutland Vermont etcetera, 1959).

I.J. Brugmans, H.J. de Graaf, A.H. Joustra, A.G. Vromans (samenst.), *Nederlandsch-Indië onder Japanse bezetting : gegevens en documenten over de jaren 1942-1945*, (Franeker, 1960²).

G. Daniels, 'Japan and Indonesia, 1940-46: film evidence and propaganda', in: I. Nish (ed.), *Indonesian experience: the role of Japan and Britain, 1943-1948*, (London, 1979), p.53-72.

A. Kurasawa, 'Propaganda media on Java under the Japanese, 1942-1945', in: *Indonesia*, 44 (1987), p.59-116.

A. Kurasawa, 'Films as propaganda media on Java under the Japanese, 1942-45', in: G.K. Goodman (ed.), *Japanese cultural policies in Southeast Asia during World War 2*, (Basingstoke etc., 1991), p.36-92.

Mainichi Shinbunsha, *Nippon Nyûsu Eigashi: Kaisen Zenya kara Shûsen Chokugo made (Bessatsu Ichi oku nin no Shôwa-shi)*, (Tokio, 1980²).

NHK-International, *Nippon News: geographically categorized subject index*, (Tokio, z.j.)

NHK-International, *Nippon News: the record of World War II*, (Tokio, z.j.)

F. Nieuwenhof, 'Japanese film propaganda in World War II: Indonesia and Australia', in: *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 4 (1984), p.161-177.

[R. Smeele], 'Catalogus van films over voormalig Nederlands Oost- en West Indië in het bezit van het NFM', (Overveen, 1989).

R. Smeele (samenst.), 'Catalogus van films over Nederlands Oost-Indië en Indonesië in het bezit van het NFM', (Overveen, 1992²).

R. Smeele, 'Geconfiscerde [sic] Japanse propagandafilms gedraaid in Ned.-Indië 1942-1944 en enkele filmfragmenten opgenomen door Indonesische nationalisten in 1945, door het RIOD verdeeld over het NFM en de RVD', (z.p., 1992).

tijdschriften

RIOD/IC/T 253: *Dai Tōa Sensō Gahō*, 10 losse nummers uit de jaren 1942-1944.

RIOD/IC/T 7: *Djawa Baroe*, 1 (1943), nr.1 (1-1-1943) - nr.24 (15-12-1943). Van deze jaargang van *Djawa Baroe* ontbreken de afleveringen nummer 7, 11, 13 en 15 en zijn de afleveringen nummer 2, 9, 10, 14 en 18 niet compleet.

RIOD/IC/T 8: *Djawa Baroe*, 2 (1944), nr.1 (1-1-1944) - nr.24 (15-12-1944). Van deze jaargang van *Djawa Baroe* ontbreken de afleveringen nummer 6, 9, 17 en 18 en zijn de afleveringen nummer 3, 5 en 7 niet compleet.

RIOD/IC/T 9: *Djawa Baroe*, 3 (1945), nr.1 (1-1-1945) - nr.15 (1-8-1945). Indien er na 1 augustus 1945 geen afleveringen van *Djawa Baroe* meer verschenen zijn, is deze jaargang volledig voorhanden.

RIOD/IC/T 200: *Fujin Asia* etcetera (meertalig), 7 losse nummers, deels incompleet, uit de jaren 1942-1944.

RIOD/IC/T 203: *Hikari* etcetera (meertalig), 6 losse nummers, grotendeels ongepagineerd, uit de jaren 1943-1944.

RIOD/IC/T 203: *Home life/Sakura* (meertalig), 9 losse nummers, deels incompleet, uit de jaren 1942-1944.

RIOD/IC/T 200: *Kemadjoean Nippon*, 3 losse nummers, ongepagineerd, uit het jaar 1942.

RIOD/IC/T 200: *Nippon jang Moelia*, een incompleet exemplaar, ongepagineerd, uit het jaar 1942.

RIOD/IC/T 200: *Taiyo/Taijo* etcetera (meertalig), 12 losse nummers, deels incompleet, uit de jaren 1942-1944.

ongepubliceerde bronnen

Het RIOD, het Koninklijk Instituut voor de Tropen in Amsterdam, het NFM, NAA-Den Haag en NAA-Amsterdam bezitten documentatie over de collectie Japanse propagandafilms uit de tijd van de Pacific-oorlog die zich in de Nederlandse filmarchieven bevindt. Van deze documenten, overwegend registratie- en beschrijvingsformulieren, maar bijvoorbeeld ook Japanstalige en Indonesischstalige documenten die zich in de filmblikken bevonden, zijn fotokopieën gemaakt. Na afronding van dit onderzoeksproject zullen deze in het archief van NAA-Den Haag opgeslagen worden.

NHK/201: NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS, no. 1-264.

RIOD/IC/013984-014015: M. Ebihara, Raden Soewanto, 'Description and text of six cinematographical films (newsreels), marked I to VI, which were made by the Japanese during the Japanese occupation of the East-Indies, and were seized by the Allied Forces on entering Batavia (Java) in September 1945', Tokio 4 december 1946, (*IPS Doc. No. 2760*).

RIOD/IC/016886-016891: J. Persoon, 'Interrogation report... on *Ohashi Hideo*', 28 maart 1946.

RIOD/IC/032781: 'Dagboek van de opbouw van Nieuw Java'. De Nederlandse vertaling van een chronologie waarin de belangrijkste gebeurtenissen worden opgesomd die zich in de periode van 1 januari 1943 tot en met 29 februari 1944 op Java hebben voorgedaan. Deze chronologie is uit het Japanstalige *Djawa/Jawa Nenkan* (Japans: 'Java Jaarboek') afkomstig dat op 25 juli 1944 verscheen. Van dit boek bevindt zich onder de signatuur 'Jap 11.57 Nom' een exemplaar in de bibliotheek van de RIOD-IC.

RIOD/IC/055152: Ikatan Sport Indonesia, *Ichtisar dari pertandingan-pertandingan pekan olah raga tg. 5 sampai tg. 9 september 2602 di Djakarta*, (Djakarta, 1942).

ARCHIEFNUMMERS NAA-DEN HAAG

Films worden bij NAA-Den Haag primair aan de hand van hun archiefnummer aangeduid, zo ook de Japanse filmjournaals die in deze inventaris beschreven worden. In de onderhavige inventaris worden deze films evenwel niet in volgorde van hun archiefnummer beschreven, maar op grond van hun standaardtitel en afleveringsnummer. Om aan de hand van de archiefnummers die NAA-Den Haag aan deze films heeft toegekend toch snel de beschrijvingen te kunnen vinden die in deze inventaris zijn opgenomen, worden de NAA-archiefnummers van deze films hieronder in numerieke volgorde opgesomd, gevolgd door het nummer waaronder zij in deze inventaris beschreven worden, alsmede hun standaardtitel en afleveringsnummer.

03-0103 = 19. BERITA FILM DI DJAWA, aflevering 6

03-0105 = 17. BERITA FILM DI DJAWA, aflevering 2

03-0107 = 14. DJAWA BAHAROE, aflevering 4

03-0133 = 15. DJAWA BAHAROE, aflevering 6

03-0282 = 18. BERITA FILM DI DJAWA, aflevering 5

03-0364 = 29. NAMPÔ-HÔDÔ, aflevering 38

03-0389 = 13. DJAWA BAHAROE, aflevering 2

03-0394 = 20. BERITA FILM DI DJAWA, aflevering 7

03-0537 = 26. NAMPÔ-HÔDÔ, extra

03-0539 = 22. BERITA FILM DI DJAWA, aflevering 15

03-0851 = 23. BERITA FILM DI DJAWA, aflevering 18

03-0853 = 16. DJAWA BAHAROE, aflevering 7

03-0859 = 3. [DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS], [aflevering 16-B, 56 en 61]; en: 4: [DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS], [aflevering 16-B]

03-0882 = 25. NAMPÔ-HÔDÔ, aflevering 20

03-0883 = 5. DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS, aflevering 19

03-0890 = 21. BERITA FILM DI DJAWA, aflevering 14

03-0891 = 28. NAMPÔ-HÔDÔ, aflevering 37

03-0894 = 27. NAMPÔ-HÔDÔ, aflevering 26

03-0895 = 10. [DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS], [aflevering 50]

03-0896 = 31. NAMPÔ-HÔDÔ, aflevering 43 extra

03-0897 = 30. NAMPÔ-HÔDÔ, aflevering 43

03-0898 = 8. DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS, aflevering 45

03-0899 = 11. DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS, aflevering 56

03-0901 = 7. [DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS], [aflevering 38?]

03-0902 = 12. [DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS), [aflevering 61]

03-0903 = 9. [DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS], [aflevering 47?]

03-0910 = 2. NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS, aflevering 250

03-0970 = 6. DAI TÔA NYÛSU/DAI TÔA NEWS, aflevering 31

03-0982 = 1. [NIPPON NYÛSU/NIPPON NEWS], [aflevering 89]

03-1103 = 24. NAMPÔ-HÔDÔ, aflevering 7